

# HITBEN NÖVEKEDNI – ŐSI GYÖKEREK ÉS ÚJ HAJTÁSOK

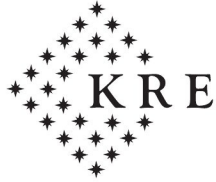
Tanulmányok Németh Dávid  
hatvanötödik születésnapjára

Gottfried Adam  
Balla Péter  
Békési Sándor  
Bölcsöldi András  
Egeresi László Sándor  
Hanula Gergely  
Hézsér Gábor  
Karasszon István  
Kendeffy Gábor  
Kocsev Miklós  
Lányi Gábor  
Litéráty Zoltán  
Christoph Morgenthaler  
Pap Ferenc  
Pataki András  
Pecsuk Ottó  
Péntek Dániel  
Pethő Sándor  
Friedrich Schweitzer  
Siba Balázs  
Szabóné László Lilla  
Tóth János



Szerkesztette: Siba Balázs, Szabóné László Lilla, Kaszó Gyula

HITBEN NÖVEKEDNI –  
ŐSI GYÖKEREK  
ÉS ÚJ HAJTÁSOK



**Károli Könyvek**  
tanulmánykötet

Sorozatszerkesztő: Sepsi Enikő

A szerkesztőbizottság tagjai:

Boros Gábor, Bozsonyi Károly, Czine Ágnes, Csanády Márton,  
Fabiny Tibor, Furkó Péter, Homicskó Árpád, Horváth Géza,  
Kendeffy Gábor, Kocsev Miklós, Miskolczi-Bodnár Péter,  
Mogyorósi András, Pap Ferenc, Sepsi Enikő

# HITBEN NÖVEKEDNI – ŐSI GYÖKEREK ÉS ÚJ HAJTÁSOK



*Tanulmányok Németh Dávid  
hatvanötödik születésnapjára*

SZERKESZTETTE:

SIBA BALÁZS – SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA – KASZÓ GYULA

Károli Gáspár Református Egyetem • L'Harmattan Kiadó  
Budapest, 2021

Felelős kiadó:

Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója és Kocsev Miklós, a KRE HTK dékánja

Károli Gáspár Református Egyetem

1091 Budapest, Kálvin tér 9.

Telefon: 455-9060

Fax: 455-9062

© Károli Gáspár Református Egyetem, 2021

© L'Harmattan Kiadó, 2021

© Szerkesztők, szerzők, 2021

A borító a Pixabay képadatbank fényképének felhasználásával készült.

A kötet szakmai lektorai: Bernhardt Dóra, Czentrár Simon, Egeresi László Sándor,  
Jacob Johannes Doedens, Járay Márton, Kaszó Gyula, Kocsev Miklós, Kőszeghy Miklós,  
Kustár György, Lányi Gábor, Pángyánszky Ágnes, Pecsuk Ottó,  
Perendy László, Pethő Sándor, Semsey Gábor, Török Gábor Pál, Vladár Gábor

ISBN 978-963-414-848-7

ISSN 2062-9850

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem és a L'Harmattan Kiadó.

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménytel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt

1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Tel.: +36-1-267-5979

harmattan@harmattan.hu

www.harmattan.hu

## TARTALOM



Előszó (Szabóné László Lilla – Kaszó Gyula – Siba Balázs) . . . . .	7
KARASSZON ISTVÁN: Kegyesség és istentisztelet: a 103. zsoltár . . . . .	11
PÉNTÉK DÁNIEL: Bűnbánati imádságok és bűnbánati imamotívumok az Ószövetségben és a korai judaizmus korában . . . . .	21
EGERESI László Sándor: Rúth könyvének targuma . . . . .	33
BALLA PÉTER: A tanítványok értetlensége a Márk írása szerinti evangéliumban . . . . .	51
PECSUK OTTÓ: A lelkiismeret Pál apostol leveleiben . . . . .	61
PATAKI ANDRÁS: „Psychikusok” és „pneumatikusok” Korinthusban: antropológia? szótériológia? ekkleziológia? eszkatológia? pasztoráció? . . . . .	77
LÁNYI GÁBOR: Crusade against the faithless nobles Cardinal Tamás Bakócz and the Dózsa peasant revolt of 1514 . . . . .	93
KENDEFFY Gábor: Közösségiség – cinkosság. <i>Vagy vagy és?</i> Egy motívum Szent Ágoston etikai és politikai gondolkodásában . . . . .	111
PETHŐ SÁNDOR: A sehol sem létező valósága A társadalmi és államutópiák konstrukciós elvei . . . . .	127
BÉKÉSI SÁNDOR: A tapasztalat . . . . .	141

BÖLCSFÖLDI ANDRÁS: A spirituális batyu. Szent és profán tartalmak a kortárs irodalomban (három mai szerző novellája alapján) . . . . .	163
GOTTFRIED ADAM: Alfred Mills' <i>A Short History of the Bible and Testament</i> von 1807 – Ein Juwel der europäischen Kinderliteratur . . . . .	177
FRIEDRICH SCHWEITZER: Gott im Jugendalter – heute noch eine Frage? . . . . .	189
PAP FERENC: Konfirmáció a 19. század elején a dunamelléki egyházkerületben . . . . .	201
KOCSEV MIKLÓS: „... Egy tanuló és tanító élethelyzetben... eljutni a felnőtt és önálló hitre...”. Gyakorlati teológiai megfontolások a hit úján való eligazodásban . . . . .	221
SIBA BALÁZS: Intimitás és szexuális egészség Keresztyén szabadság és felelősség a férfivá és nővé nevelésben . . . . .	235
LITERÁTY ZOLTÁN: Pénz és prédikálás: avagy mindent az evangélium szolgálatáért . . . . .	251
HANULA GERGELY: Aranyszájjal Gyógyító A Khrüszosztomoszi homília, mint a gyógyítás eszköze . . . . .	255
SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA: „Gyógyítsatok betegeket...” Betegség – gyógyítás – lelkigondozás . . . . .	271
TÓTH JÁNOS: A lelkigondozás mélységei a kötődés és érzelmek hálójában. Az érzelemfókuszú terápia a lelkigondozói gyakorlatban . . . . .	287
CHRISTOPH MORGENTHALER: Gut sterben? Ein Kapitel Praktischer Theologie des dritten Lebensalters . . . . .	303
HÉZSER Gábor: Gerotranscendence – a kilencedik eriksoni fejlődésszakasz és az öregkor spiritualitása . . . . .	315

# „PSYCHIKUSOK” ÉS „PNEUMATIKUSOK” KORINTHUSBAN: ANTROPOLÓGIA? SZÓTÉRIOLÓGIA? EKKLÉZIOLÓGIA? ESZKATOLÓGIA? PASZTORÁCIÓ?



PATAKI ANDRÁS

Az újszövetségi tudományok területén a Pál-kutatás különleges helyzetben van. Az apostoltól származó és rá vonatkozó iratok sokszínűsége kivételes perspektívát kínál az írásmagyarázó számára, viszont sajátos kihívásokat is hordoz. A bőséges forrásanyag összevetése olyan árnyalt, többdimenziós kép kialakítását teszi lehetővé, amelyhez hasonlóra alig van bibliai példa. Nem csak elnagyolt pillanatfelvételt kapunk Pál személyéről, az életét meghatározó eseményekről, gondolkodásának hangsúlyairól, hanem időnként akár folyamatában is követhetjük mindezek alakulását. Ugyanakkor, éppen a hozzá kötődő emléktanyag gazdagsága miatt, olykor zavarba ejtő kérdésekre is választ kell adni, főképp olyankor, amikor az apostolhoz köthető írásokban egyenetlenséget érzünk. Mi az, ami nem változik a megközelítésében, a felfogásában? Mit magyaráz meg a helyzet, amelyben egy konkrét levél megszületett, miben ismerhetjük fel a vitapartnereit, és hol jelenik meg Pál álláspontja?

Ilyen kérdéseket vet fel az az ellentétpár is, amellyel kizárólag az első korinthusi levélben találkozunk, ott azonban több alkalommal: a *psychikos* és a *pneumatikos* melléknévek szembeállítására. A levél és a páli teológia megértésében ugyanúgy jelentősége van annak a döntésnek, hogy ezt a terminológiát az apostoltól eredeztetjük-e, vagy másoktól (akár a követőitől, akár az ellenfeleitől), mint annak, hogy szituációhoz kötött kifejezést látunk-e benne, vagy a szerző gondolkodását általánosságban meghatározó fogalmakat.

## A *psychikos* és *pneumatikos* KIFEJEZÉSPÁR AZ 1. KORINTHUSI LEVÉLLEN

1. A két melléknév jelenléte és jelentősége látványosan eltér a páli levelezésben. A *pneumatikos* az apostol aránylag gyakran használt kifejezése: a páli korpusz öt írásában találkozunk vele (Róm, 1Kor, Gal, Ef, Kol), összesen huszonnégy alkalommal; legtöbbször, tizenöt helyen az első korinthusi levélben. Pál levelein

kívül az Újszövetségben egyedül Péter első levelében szerepel ez a jelző, egyetlen mondatban kétszer (1Pt 2,5).

A *psychikos* viszont Pálnál kizárólag az első korinthusi levélben található meg, két, egymástól elkülönülő szakaszban, összesen négy alkalommal (a 2,14-ben, a 15,44-ben kétszer, és a 15,46-ban), mindig a *pneumatikos* párjaként, sőt azzal kimondottan ellentétbe állítva. Az Újszövetségben ezen túl csak két katolikus levél használja egy-egy helyen (Jak 3,15; Júd 1,19).

2. Honnan eredhet ez a sajátos ellentétpár? A páli teológia szemléletét tükrözi, vagy az 1. korinthusi levél megírásának egyedi körülményei indokolták?

a) Lehetséges, hogy az ellentétbe állított két jelző eredetileg a páli tanítás jellegzetes kifejezése lehetett. A történeti kutatásnak mindig figyelembe kell vennie, hogy a ránk maradtnál eredetileg valószínűleg jóval terjedelmesebb páli irodalomban, illetve az apostol szóbeli tanításában, gyülekezetgondozásában akár sokkal nagyobb hangsúllyal lehettek jelen olyan összefüggések, gondolatok, hagyományok, amelyekkel a kánonban mi szinte csak utalásszerűen találkozunk. Ennek egyik legszemléletesebb példája az úrvacsora intézménye, amelyet az apostol szintén kizárólag az első korinthusi levélben említ, ott viszont több helyen (1Kor 10,16–17.21; 11,20–34; vö. 10,3–4); ennek ellenére bizonyosak lehetünk abban, hogy a missziója során alapított gyülekezetekben tanított arról, és gyakorolták is azt.

Az exegéták jelentős része mégis inkább más magyarázatokat keres, aminek többféle oka van. Ha az apostol maga ütköztetné ezeket a fogalmakat, akkor arra számíthatnánk, hogy a *pneuma* és *psychē* főneveket, amelyek a jelzők háttérben állnak, valamilyen értelemben szintén ellentétesnek tekinti. A páli antropológiában azonban ezek alig jelennek meg együtt; ahol mégis, ott inkább egymást kiegészítő szerepük van (1Thessz 5,23). A *psychikosszal* ellentétben a *psychē* jellemzően nem negatív értelemben szerepel.<sup>1</sup> A két főnév egyetlen alkalommal áll feszültségben egymással: éppen az első korinthusi levél tizenötödik részében, a *sōma psychikon* vs. *sōma pneumatikon* összevetés kontextusában (15,44–46). Arra az éles kontrasztra viszont, amellyel ezek a melléknevek előzőleg a második fejezetben egymás mellé kerülnek, ez a szakasz önmagában nem ad magyarázatot.

<sup>1</sup> A páli antropológia fogalmainak és egymáshoz való viszonyuknak az összefoglalására ld. J. Knox Chamblin: Psychology, in Gerald F. Hawthorne – Ralph P. Martin (eds.): *Dictionary of Paul and his Letters*, Downers Grove – Leicester, Inter-Varsity, 1993, 765–768. Vö. G. Harder – C. Brown: Soul, in: Colin Brown (ed.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Vol. 3: Pri – Z, Carlisle, Paternoster, 1992 (rev. ed.), 676–689; és E. Kamlah – J. D. G. Dunn – C. Brown: Spirit, Holy Spirit, in: Colin Brown (ed.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Vol. 3: Pri – Z, Carlisle, Paternoster, 1992 (rev. ed.), 689–709.

Az elmúlt évtizedekben több kutató próbálta meghatározni azokat a kritériumokat, amelyek alapján azonosítani lehet az apostoli levelekben megjelenő idézeteket, máshonnan átvett megfogalmazásokat. Az első korinthusi levél érintett szakaszai ezek közül többnek is eleget tesznek: ilyenek a Pál bevett terminológájától idegen vagy azzal inkonzisztensnek tűnő szókinccs (a *pneumatikos–psychikos* ellentétpár mellett pl. a 2,6-ban a *teleios* vagy a 15,47–49-ben a *choikos* jelzők), az adott kifejezések ismétlődése ugyanabban a levélben, a párhuzamos struktúrák használata (2,14–15; 15,42–46).<sup>2</sup> Mindez indokoltá teszi azt a törekvést, hogy az apostol saját teológiáján kívül is kutassunk terminológiája eredete után.

b) Bár a szakirodalomban legfeljebb közvetve merül fel a következő feltevés, logikus magyarázata lehetne a szokatlan szóhasználatnak az, hogy a levél megszövegezésében tevékenyen részt vehetett a *társküldő*, Szószthenész is.<sup>3</sup> Több írásmagyarázó véli felismerni a két thesszalonikai levél hosszabb szakaszaiban Szilvánusz keze nyomát,<sup>4</sup> mások pedig a kolosséi levél megírását tulajdonítják a levélfőben ott Pál mellett feltüntetett Timótheusnak:<sup>5</sup> ezekhez hasonlóan az első korinthusi levél elején Pál társaként említett Szószthenész esetleges szerzői szerepét is érdemes mérlegelni a szöveg sajátos megfogalmazásainak vizsgálatánál.

Ezt a lehetőséget különösen vonzóvá tehetné, hogy magyarázatot adhat egy másik kérdésre: ha Pál és a korinthusiak kapcsolatában volt jelentősége ennek a szóhasználatnak [ld. alább a c) és d) felvetést], miért nem találkozunk vele a második korinthusi levélben? Szószthenész egyetlen újszövetségi levél küldőjeként szerepel, és egyedül abban szerepel ez az ellentétpár. Mégis érthető, hogy a levél magyarázóí inkább kerülik ezt a magyarázatot: Szószthenészről annyira keveset tudunk, hogy nincs módunk ennek a feltételezésnek a verifikálására.<sup>6</sup>

<sup>2</sup> Jay E. Smith: Slogans in 1 Corinthians, *Bibliotheca Sacra*, 167, 2010, 82–86; vö. Roger L. Omanson: Acknowledging Paul’s Quotations. *The Bible Translator*, vol. 43, 1992/2, 202–203.

<sup>3</sup> Más indokkal ugyan, de éppen a témánk szempontjából kulcsfontosságú 1Kor 2,6–16 megszövegezésében látja Szószthenész keze nyomát Jerome Murphy-O’Connor: Co-Authorship in the Corinthian Correspondence, *Revue Biblique*, T. 100-4, 1993, 566–570.

<sup>4</sup> Pl. F. F. Bruce: *1 and 2 Thessalonians*, Waco, Word, 1982, XXXII–XXXIV; és Hermann Binder: Paulus und die Thessalonicherbriefe, in Raymond F. Collins (ed.): *The Thessalonian Correspondence*, Leuven, University Press, 1990, 87–93.

<sup>5</sup> Pl. James D. G. Dunn: *The Epistles to the Colossians and to Philemon*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1996, 35–39.

<sup>6</sup> Ez a megállapítás attól függetlenül igaz, hogy az 1Kor 1,1-ben szereplő Szószthenészt azonosítjuk-e az ApCsel 18,17-ben megjelenő zsinagógái vezetővel. Szószthenészre nézve ld. Wolfgang Schrage: *Der erste Brief an die Korinther, 1. Teilband: 1Kor 1,1–6,11*, Zürich, Benziger – Neukirchen-Vluy, Neukirchener, 1991, 100–101; és Joseph A. Fitzmyer: *First Corinthians*, New Haven – London, Yale University, 2008, 124–125.

Ez természetesen nem zárja ki, hogy ez a terminológia visszavezethető Szószthenészhez, csak ennek bizonyítására hiányoznak az eszközeink.

c) További lehetőség, hogy Pál *azoktól a korinthusi keresztyénektől* idéz, akik *az apostol elkötelezett követőiként* jellemezték magukat: akik az „én Pálé vagyok” jelmonddal azonosultak. Ezzel szemben felhozható ugyan, hogy az apostol nyíltan kritizálja azokat, akik magukat *pneumatikos*nak tartják, és a levelében írtak – mint az Úrtól jövő útmutatás – elfogadására szólítja fel őket (14,37): megfogalmazna-e ilyen éles bírálatot azokkal szemben, akik Korinthusban az ő tekintélyét erősítik? Miután azonban korábban már élesen elhatárolódott a „Pál-csoport” öndefiníciójától, és a korinthusi viszályok kezelését azzal kezdte, hogy azokat az ő „szlogenjük” példáján tette nevetségessé ironizáló kérdésekkel (1,13: „Csak nem Pál feszítettet meg értetek? Vagy Pál nevére kereszteltettetek meg?”), ezekre tekintettel nem zárhatjuk ki mindenestül ezt a magyarázatot. Még ha nem is nagyon valószínű, hogy őket kellett ilyen határozottan rendreutasítania, az biztos, hogy a szemléletük, az egyházképük legalább néhány ponton különbözött az apostolétól.

d) A legtöbb írásmagyarázó, aki a jelzőpár eredetét a páli teológián kívül keresi, a korinthusi gyülekezeten belül *az apostollal szembehelyezkedő csoportok* ideológiájában fedezi fel azok gyökerét.<sup>7</sup> Minthogy ennek a megközelítésnek bőséges irodalma van, az alábbiakban részletesebben is bemutatom ezt a szerzőteázó álláspontot.

e) Végül az is elképzelhető, hogy az apostol *a kortárs kultúra divatos kifejezéseit* használja, anélkül, hogy azoknak a tartalmával akár ő maga, akár az írásában megszólítottak azonosultak volna. Egy ilyen felvetés viszont visszavezet ahhoz a nehezen megválaszolható kérdéshez, hogy miért alkalmazna egy szerző olyan terminológiát, amely a saját bevett szóhasználatával feszültségben áll, és így zavart okozhat olvasóiban (ld. az a) pontnál írtakat).

#### ANTROPOLÓGIA? SZÓTÉRIOLÓGIA? EKKLÉZIOLÓGIA? ESZKATOLÓGIA?

Az írásmagyarázó számára leglényegesebb kérdés: mit jelent ez a fogalompár? Hogyan illeszthető be a páli teológiába? A szűken értelmezett antropológiája

<sup>7</sup> Ez a nézet szélsőséges formájában oda vezethet, hogy Martin Widmann: 1 Kor 2 6–16: Ein Einspruch gegen Paulus, *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft*, 70, 1979, 44–53. szerint a teljes 1Kor 2,6–16 és a 15,44b–48 is mindenestül egy utólag a levélbe került glossza, amely valójában a Pállal vitában álló rajongó korinthusi csoport nézeteit foglalja össze. Az elképzelés kritikája: Jerome Murphy-O'Connor: Interpolations in 1 Corinthians, *Catholic Biblical Quarterly*, 48, 1986, 81–84 és 94.

részeként kell felfognunk, vagy inkább a szótériológiáját világítja meg? Ekkleziológiai vagy eszkatológiai kontextusban érdemes vizsgálni ezeket a kifejezéseket?

Az exegetikai irodalom jellemzően kétféle megközelítésben foglalkozott a két jelzővel. Egyrészt az első korinthusi levél érvelésében, és ennek révén Pál gondolkodásában betöltött funkcióját próbálta meghatározni, másrészt az apostoli levelet megelőző használatát kísérte feltérképezni, abban a reményben, hogy így közelebb juthatunk a korinthusi keresztyének jellegzetes nézeteihez. A két feladat szorosan összefügg: ahol a megfogalmazás egyfelől Pál szemléletébe (általánosan), másfelől a vizsgált gondolatmenetébe (az adott kontextusban) gond nélkül beilleszthető, ott nincs okunk azt feltételezni, hogy másoktól átvett fogalmakat használ a szöveg. Ezért itt is ezt a sorrendet követjük: előbb az apostoli iraton belül keressük ezeknek a kifejezéseknek a helyét, hogy aztán ezek alapján be tudjuk határolni, mit lehet elmondani azok használatáról a korinthusi gyülekezetben.

1. Az első korinthusi levélben a *pneumatikos*–*psychikos* kifejezőpárral két szakaszban találkozunk.

a) Először az 1,17–2,16 végén, abban a szakaszban, amely az evangéliumhirdetés feladatát és annak belső feszültségét mutatja be. Az apostoli tanítás alapvető kihívása eszerint, hogy a „kereszt beszéde” egyszerre leírható Isten bolondságaként és erőtlenségeként (1,21.25), valamint Isten erejeként és bölcsességeként (1,18; 2,5). E különös kettősség feszültségét oldja fel a 2,6–16: Isten a bölcsességét a Lélek (*pneuma*) által jelenti ki, ezért csak a *pneumatikos* ember számára érthető és befogadható. Ezzel állítja szembe a 2,14-ben a *psychikos* embert. Őt negatív kifejezésekkel jellemzi: az Isten Lelke dolgait nem fogadja be, bolondság számára, (meg)ismerni sem tud/tudja. A *psychikos* eszerint lényegében hiányfogalom: az Isten Lelke és az általa véghez vitt kinyilatkoztatás megtapasztalását nélkülözi az, akit ezzel a jelzővel írhatunk le. Kétféle embertípust állít tehát szembe a két jelző. A kettő közötti lényegi különbség az Isten bölcsességéhez való viszonyuk, amely a „pneumatikusokban” a Lélek jelenléte és tanítása által radikálisan megváltozott.

A *pneumatikos* melléknév itt kirajzolódó *antropológiai*–*szótériológiai* értelme illeszkedik az apostol szóhasználatába. Bár ez a jelző többnyire nem embereknek, hanem azoknak a „javaknak” a leírására szolgál, amelyeket Isten a választottainak ad,<sup>8</sup> a Galata 6,1-ben olvasható megszólítás az 1Korinthus 2,13–15-höz hason-

<sup>8</sup> Ez egyformán igaz a páli korpuszon belül az általánosan az apostolnak tulajdonított Rómára és 1Korinthusra, valamint a vitatott szerzőségű Efezusra és Kolosséra: *pneumatikos/pneumatikē/pneumatikon* a kegyelmi ajándék (Róm 1,11: *charisma*), a törvény (Rm 7,14), az „apostoli vetés” (1Kor 9,11; tkp. az evangélium), a pusztai vándorlás során kapott, az úrvacsora jegyeként leírt manna (1Kor 10,3: *pneumatikon brōma*), illetve kősziklából fakasztott víz (10,4: *pneumatikon*

lóan ezzel a szóval jellemzi összefoglalóan a – szintén Krisztus-hívő – címzetteket (*hymeis hoi pneumatikoi*). A galata levélben a közvetlen előzmények is párhuzamba állíthatóak tárgyalt szakaszunkkal: mindkét helyen azokról van szó, akik „Krisztus Jézusban” vannak (Gal 5,6; vö. 1Kor 1,2.4.30), és így a Lélek közvetítésével kapott kijelentés (1Kor 2,10), a Lélek vezetése (Gal 5,18) irányítja őket.

A *psychikos* jelző szerepeltetése azonban ezen a ponton mind a páli szótériológia, mind a közvetlen kontextus ismeretében meglepő választás a szerző részéről. A *pneuma* párjaként a Corpus Paulinum antropológiai vonatkozásban<sup>9</sup> leggyakrabban a *sarx* szót használja (Róm 1,3–4; 2,28–29; 8,4–6.9.13; 1Kor 5,5; 2Kor 7,1; Gal 3,3; 4,29; 5,16–25; 6,8; Fil 3,3; Kol 2,5; 1Tim 3,16), emellett néha a *sōma* (pl. Róm 8,10–11.13; 1Kor 5,3; 6,16–17; 7,34; 12,13; Ef 4,4), illetve egy helyen a *nous* főnevet (1Kor 14,14–15). A *psychē* az első korinthusi levélen kívül sehol és semmilyen vonatkozásban nem található meg Pálnál a *pneumával* szembeállítva.

Az érthető, hogy tárgyalt szakaszunk miért nem ezeknek a máshol megjelenő kifejezéspároknak az egyikére épül. Bár ehelyütt terjedelmi okokból nem foglalkozhatunk azzal, hogy milyen jelentésárnyalatai vannak a *pneuma*–*sarx* ellentétnek,<sup>10</sup> összefoglalóan kijelenthetjük, hogy a páli tanítás összefüggésében az nem alkalmas a Krisztusban Lélek által kijelentést kapott és a Krisztust elutasító, a Lélek munkáját nem ismerő emberek közötti *szótériológiai* különbségtételre. A metaforikus értelemben vett *sarx* ugyanis – a *sōma*-hoz és a *nous*-hoz hasonlóan – meghatározóan jelen van a Krisztusban hívő életében is, és *etikai jellegű* kihívást jelent a számára (Gal 5,16–25). A *pneumatikos*–*psychikos* jelzőpár a folytatásban éppen a *pneumatikos*–*sarkikos* szembeállításához vezet tovább. A két fogalom pár nem ekvivalens egymással. Alapvető különbségüket egyszerűen így fejezhetjük ki: a *pneumatikos* a szótériológia összefüggésében nem lehet *psychikos*, mert e kettő logikailag kizárja egymást, egymás ellentétei (2,14–15); ugyanakkor a *pneumatikos* etikai értelemben, megszentelődése tekintetében továbbra is lehet *sarkikos*, bár nem szabadna annak maradnia (3,1–3).<sup>11</sup> Pál azért

*poma*), az istentiszteleti énekek (Ef 5,19; Kol 3,16), az Isten akaratát felfogni képes bölcsesség és értelem (Kol 1,9). Összefoglalóan: a mennyeiek Krisztusban kapott áldásai (Ef 1,3).

<sup>9</sup> Üdvtörténeti értelemben több helyütt szerepel a *pneuma* vs. *gramma* (betű, tkp. írás, Szentírás) kontraszt (pl. Róm 2,29; 7,6; 2Kor 3,6–8), de az 1Korinthusban erre nem utal Pál. A 2Kor 3,3 a korinthusi gyülekezetre használt „levél” metaforáján belül tesz különbséget a tintával (*melani*) készített irat, és az élő Isten Lelkével (*pneumati*) írott között.

<sup>10</sup> Ahogy arra a messzire vezető kérdéskörre sem térhetünk itt ki, hogy a felsorolt textusok közül melyek értelmezhetőek az isteni *pneuma* helyett az ember *pneumája* vonatkozásában (ld. pl. 2Kor 7,1). Ld. Gordon D. Fee: *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*, Peabody, Hendrickson, 1994, 151–26; vö. Kamlah–Dunn–Brown: *Spirit*, 693–694.

<sup>11</sup> A kettő ellentétpár különbségére nézve ld. Roy E. Ciampa – Brian S. Rosner: *The First Letter to the Corinthians*, Grand Rapids – Cambridge, Eerdmans, 2010, 134–142; vö. Fee: *God's Empowering*

bírálja a korinthusi „elhívott szenteket” (1,2), hogy nem beszélhetett, és továbbra sem beszélhet velük úgy, mint akik *pneumatikoi*, hanem csak úgy, mint akik *sarkinoi*. Utóbbi jelző tehát a *sarx* fogalmának etikai oldalát hangsúlyozza.

Ahogy általában a páli teológia, úgy e versek kontextusa sem magyarázza azt, hogy az apostol éppen a *pneumatikos* és *psychikos* mellékneveket használja itt. Pál, mint a többi levelében, itt is más szavakkal tett különbséget a Krisztusban hívők és az evangéliumot elutasítók között. Az előző szakaszokban pl. imperfectionum participiumokkal szembeállította azokat, „akik elvesznek” (*tois apollymenois*), és azokat, „akik megtartatunk” (*tois sōzomenois hēmin*: 1,18; vö. 2Kor 2,15; 2Thessz 2,10); majd a „világot” különböztette meg a „hívóktól” (1,21), illetve a zsidókat és görögöket/pogányokat az „elhívottaktól” (*klētoi*: 1,22–24; vö. 1,2). Ezek bármelyikével helyettesíthetné a *pneumatikos* és *psychikos* mellékneveket.

Ha a levél elején olvasható gondolatmenetben bármilyen indokát láthatjuk a szokatlan szóválasztásnak, akkor az nem az előzményekben, hanem a folytatásban jelenik meg. A 2,13–15 szerint Pál nem tekinthet másképpen a korinthusi „választott szentekre” (1,2), mint akik *szótériológiai szempontból* a „pneumatikusok” közé tartoznak. Ez különösen élessé teszi a 3,1–4-ben olvasható *etikai jellegű* kritikát, amely szerint mind szavaik, mind egymáshoz és spirituális vezetőikhez való viszonyuk alapján „testiek” (*sarkikoi*), és nem lehet velük úgy beszélni, mint „pneumatikusokkal”. Ez az összefüggés ugyan nem magyarázza meg a *pneumatikos* ellentétének választott *psychikos* jelzőt, de azt érthetővé teszi, hogy a *pneumatikos* mellé Pál miért keresett olyan melléknevet, amelynek az apostoli tanításon belül más kontextusban nincs eltérő jelentése.

b) A másik szakasz, ahol e két jelző egymással párba kerül, a levél végén olvasható tanítás a feltámadásról (1Kor 15). Ennek második fele ad választ arra a kérdésre, hogy milyen testben támadnak majd fel (*poiō sōmati erchontai*) a meghaltak (15,35–57). A hangsúly az eltemetett és a feltámasztott test különbségére kerül. Az előbbi megromlott állapotban, méltatlanságban és gyengeségben vettetik el, az utóbbi romolhatatlanságban, dicsőségben és erőben jelenik meg (15,42–43). Az elsőt nevezi a szöveg (15,44–46) „psychikus testnek” (*sōma psychikon*), a másodikat „pneumatikusnak” (*sōma pneumatikon*).

A különbség itt már nem szótériológiai hangsúlyú: a levél tizenötödik fejezetében csak a „Krisztusban elaludtak” (15,18; vö. 15,23) feltámadásáról van szó. *Eszkatologikus értelemben* használja Pál a két jelzőt. A *sōma pneumatikon* az Isten országához tartozik (vö. 15,50), a *sōma psychikon* a romlandóság szférájának a része.

---

*Presence*, 28–31; és Anthony C. Thiselton: *The First Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids – Cambridge, Eerdmans, 2000, 288–289.

Ezen a helyen a közvetlen kontextus a *psychikos* melléknév jelenlétét egyszerűbben megragadhatóvá teszi, mint a *pneumatikosét*; előbbit az apostol egy idézettel magyarázza, míg utóbbit a páli eszkatológia kontextusában érthetjük meg. A tizenötödik rész feltámadásról szóló érvelésében visszatérő motívum az *Ádám/Krisztus-tipológia*, amelyet az apostol többször is használ tanítása meghatározó eszkatológiai alapvetésének bemutatására.<sup>12</sup> Már az 1Kor 15,21–22-ben megfogalmazta az ellentétet, amely Ádámban és Krisztusban jelenik meg: előbbi által van jelen a halál, utóbbi hordozza az életet és a feltámadást. A 15,44–46 ezt a kontrasztot terjeszti ki a meghalt és a feltámadott test közötti különbségre. *Ádám, az „első ember”* testi minőségét a teremtésben szabta meg Isten. Ezért benne azt láthatjuk, amit az apostol a teremtés leírásából idéz is: „élő *psychēvé* lett” (*egeneto... eis psychēn zōsan*: 1Kor 15,45; vö. 1Móz 2,7). Így az első Ádám teste *psychikos*.

Ezzel állítja szembe *Krisztus, az „utolsó Ádám”* feltámadás utáni testét. Pál tipológiájának lényeges vonása, hogy Krisztus nem csak ellenpárja Ádámnak, tehát nem egyszerűen helyrehozza azt, ami Ádámban elromlott. A Krisztusban kapott kegyelem és az Őbenne megvalósuló új élet nagyobb és valóságosabb, mint az első ember óta uralkodó bűn és halál (vö. Róm 5,15–17). Így szakaszunkban az első Ádám csak élő (és halandó, romlandó, erőtlén) *psychē*, az utolsó Ádám viszont „életet teremtő (*zōopoion*) *pneuma*”.

A *pneumatikos* jelző a páli eszkatológia egyik fontos témáját helyezi a fókuszba: annak az „új teremtésnek” a létrejöttét, amely Krisztusban már a jelenben is valóság (2Kor 5,17; vö. Gal 6,15), de a feltámadott test új létmódját is kijelöli, és ezzel a keresztyén reménység egyedülálló dimenzióját nyitja meg a hívő előtt. Az „új ember” Teremtőjének képmása szerint újul meg az ismeretben (Kol 3,9–10; vö. Ef 4,23–24), mégpedig Isten dicsőségének ismeretében, amely Krisztus arcán ragyog fel a szívünkben (2Kor 4,6). Mindezt az Úr Lelke (*kyriou pneuma*) viszi véghez (2Kor 3,18), akit Pál magával az Úrral azonosít (2Kor 3,17). Ennek az összefüggésnek, az Úr/Lélek újjáteremtő munkájának a jövőbeli realizálódását fogalmazza meg tehát Pál a hívők leendő feltámadásáról szólva: az utolsó Ádám, aki életet teremtő Lélek (*pneuma*) lett, rá jellemző, tehát „pneumatikus” testet ad az övéinek.

A tizenötödik fejezetben tehát a *psychikon* jelző háttérét egyértelműen az *első ember teremtésének története* adja, ahogy azt az 1Mózes 2,7-ből vett idézet is

<sup>12</sup> Összesen két hosszabb textusban, az 1Kor 15-ben és a Róm 5,12–21-ben foglalkozik Pál részletebben az Ádám–Krisztus-analógia fontos teológiai következményeivel, de számos további helyen és különböző összefüggésekben megfigyelhető annak hatása, ld. Larry J. Kreitzer: Adam and Christ, in Gerald F. Hawthorne – Ralph P. Martin (eds.): *Dictionary of Paul and his Letters*, Downers Grove – Leicester, Inter-Varsity, 1993, 9–15.

világossá teszi. A *pneumatikon* jelző viszont az apostolnak az új teremtésről szóló tanítására vezethető vissza: ennek az újnak a megvalósítója a krisztusi *pneuma*. A kettő közötti kapcsolatot az Ádám/Krisztus-tipológia teremti meg.

c) Ha a két szakaszt összevetjük egymással, akkor felismerhetjük közös vonásait, amelyek alapján összekapcsolható, integrálható a bennük megjelenő apostoli tanítás. Nemcsak a Pálnál kizárólag itt megjelenő jelzők kötik össze az evangéliumról, mint a „pneumatikusoknak” adott kijelentésről szóló gondolatokat (2,6–16) a feltámadott testre vonatkozó fejtegetéssel (15,36–57), hanem a mindkét helyen megjelenő *eszkatológiai meghatározottság*. A tizenötödik fejezetben, a halottak feltámadásáról és az akkor még élők elváltozásáról szólva ez egyértelmű: itt a Krisztusban kapott reménység, az Isten újjáteremtő munkájának *végző kiteljesedése* kerül középpontba. A második részben a páli eszkatológia „másik oldala”, a Krisztusban elővételezett, a hívők számára már jelenvaló, *megtapasztalt eszkaton* valóságáról beszél az apostol. Erre utalnak a 2,9-ben idézett sorok azokról a dolgokról, amelyeket Isten az Őt szeretőknek elkészített, amelyek nem az első teremtés világának a részei, hiszen az emberi érzékek nem képesek megragadni azokat. A 2,10-ben ehhez kapcsolt megjegyzés világossá teszi, hogy ezek a dolgok az evangéliumban a Lélektől kapott kijelentés által már elérhetőek.

A tizenötödik fejezet alapján látható, hogy az apostol *eszkatológiájában*, annak leírásában fontos szerepet kapott az Ádám/Krisztus-analógia, a régi és az új teremtés párhuzama. Ha ezt a második fejezet gondolatmenetére is érvényes keretnek fogadjuk el, akkor helyére kerül az ott enélkül idegennek ható *psychikos* jelző is. Eszkatológia és szótériológia az apostoli üdvtörténeti szemléletben összefonódik egymással (vö. Róm 5,12–21). A régi emberiségnek, amelyet az első Ádám képvisel, a korlátait kifejezi, hogy teremtettsége szerint Ádámhoz hasonlóan élő *psychē*, ezért létezése csupán *psychikos*. Emiatt elveti az Isten bölcsességét, és megfeszíti a dicsőség Urát. Az új emberiség viszont, amelyet Krisztus hív létre a Lélek által, *pneumatikos*. Ez a hívők számára nem csak a feltámadáskor kapott test minőségét határozza meg, hanem – már a jelenben – az Isten kegyelmében elrejtett ajándékok megismerésének bizonyosságát is kínálja.<sup>13</sup>

2. Bár úgy tűnik, a *pneumatikos–psychikos* ellentét levezethető a páli gondolkodásból, annak erős eszkatológiai meghatározottságából, az Újszövetség-kutatás többnyire mégis más utakon indult el, amikor az első korinthusi levél terminológiájának sajátosságaival foglalkozott. Az elmúlt másfél évszázad írásmagyarázata

<sup>13</sup> Bár ebben a tanulmányban Pál eszkatológiájára szorítkozunk, a Júd 1,19 arra utalhat, hogy ez a látásmód szélesebb körben jelen lehetett az első keresztyén nemzedékben. Ott azokat a „csúfolódókat”, akikről a címzetteknek óvakodnia kell, szintén *psychikos*nak mondja a szerző, majd hozzáteszi: *pneuma mē echontes*.

komoly figyelmet szentelt a lehetséges *eszme- és vallástörténeti párhuzamok*nak, hátha mégis ezek hatását tükrözi itt az apostol megfogalmazása.

Ezt a megközelítést indokolja, hogy a páli korpuszban az első korinthusi levélre különösen jellemző az erőteljes szituativitás: gondolatmenetét és érvelését mindvégig meghatározza az, amit a korinthusi keresztyénekről a velük folytatott levelezéséből, illetve más értesülésekből Pál megtudott.<sup>14</sup> Ennek során valószínűleg azokat a mondatokat, kifejezéseket is alkalmazza, amelyek olvasóinak a gondolkodását jellemezték.<sup>15</sup> Emiatt hasznos lehet megvizsgálni, hogy nem a címzettek tekintettel, szókészletüket felhasználva választ-e Pál olyan szavakat, amelyekkel másutt nem találkozunk.

Mivel a korinthusi keresztyének gondolkozását, annak összefüggéseit közvetlenül egyetlen szövegelemék sem őrzi, a kanonikus levelek pedig nem részletezik azt, amit mind az olvasók, mind a szerző(k) ismertek, csak úgy léphetünk túl a terméketlen spekulációkon, ha azt feltételezzük, hogy a gyülekezet vagy annak egyes csoportjai máshol dokumentált nézeteket tettek magukévá, integráltak a hitükbe. Ha a kutatás kapcsolatot talál a levél megírása idején Korinthusban valószínűleg létező vallási vagy filozófiai irányzatok és az apostoli szóhasználat között, érdemes mérlegelni, hogy létezhetett-e ilyen összefüggés.

Ezeknek a vizsgálatoknak a sikere jelentősen függ attól, hogy milyen távolság volt Pál és a levélben megszólítottak gondolkodása között. Akkor számíthatunk értékelhető eredményre, ha a korinthusiak eltérő teológiája legalább meghatározó pontjain közelebb áll egy másik nézetrendszerhez, mint az apostoléhoz. Ez azonban nem mutatható ki egyértelműen.

Az bizonyos, hogy a korinthusi keresztyének között voltak feszültségek; a második korinthusi levélből az is kiderül, hogy a két levél megírása között tett látogatása idején a gyülekezet egy tagja az apostolt is megbántotta (2Kor 2,5). Erről az esetről azonban feltételezhető, hogy inkább személyes konfliktus állt a sértés hátterében, mint teológiai kérdés.<sup>16</sup> Szintén a második levél utal olyan tanítókra, akiknek mind a fellépését, mind az apostoli igényét, mind a tanítását élesen bírálja Pál (2Kor 11,1–15). Ezek azonban, úgy tűnik, nem a gyülekezet tagjai közül kerültek ki, utóbbiakat azért illeti kritikával, hogy eltúrték az ál-

<sup>14</sup> Thiselton: *First Epistle*, 32–36.

<sup>15</sup> Ezt a gondolatot az 1Kor 6,12-ről szóló magyarázatában már Kálvin János: *Az első korinthusi levél magyarázata*, ford. Buzogány Dezső, Budapest, Kálvin, 2015, 141–142. is képviseli: „Ezeket a szavakat: *minden hatalmamban áll*, úgy kell érteni, mintha a korinthusiak személyében szólalna meg, κατ’ ἀνυποφοράν, vagyis mintegy ellenkifogásként. Mintha ezt mondaná: hallom, hogy általában milyen kifogást szoktatok felhozni, amikor el akarjátok kerülni a feddést a külső vétkek miatt; azt találtátok ki, hogy nektek mindent szabad, fenntartás és korlát nélkül.” (kiemelés az eredetiben)

<sup>16</sup> George H. Guthrie: *2 Corinthians*, Grand Rapids, Baker, 2015, 139–140.

apostolok ténykedését (11,4). Ezeken túl mindkét levelében korrigál Pál számos félreértést, helytelen gyakorlatot, amelyek szerinte éretlen nézetekből táplálkoztak (vö. 1Kor 3,1–3), de kimondottan a tanítására vonatkozó vitáról közvetlenül sehol nem ejt szót. Az sem világos, hogy ezeket a korrekciókat összefüggő, egységes eszmerendszerbe foglalt „korinthusi teológia” tette-e szükségessé, vagy egymástól független, esetleg különböző gyülekezeti csoportokban szórványosan megjelenő gondolatokat helyesbítenek. A Pált érő bírálatokra vonatkozó egyetlen futólagos utalást az 1Kor 9,3-ban olvassuk, itt azonban ismét valószínűbb, hogy nem maguk a korinthusiak, hanem kívülállók lehettek a kritikák megfogalmazói; az viszont a szövegkörnyezetből kitűnik, hogy Pálnak nem a tanítását, hanem a szolgálatát, az evangélium hirdetésével párhuzamosan végzett kétékezi munkáját támadhatták, mint ami apostolhoz méltatlan.<sup>17</sup>

Kölcsönözhetette-e az apostol korinthusi ellenfeleitől a *psychikos–pneumatikos* ellentétpárt, és ha igen, ők hol találkozhattak azokkal a nézetekkel, amelyeket magukévá tettek? A 19. század óta többféle lehetséges eszmetörténeti előzménnyel próbálták magyarázni a szöveg szokatlannak ható szóhasználatát, de ezek egyike sem talált széleskörű támogatásra kutatói körökben. Vessünk egy pillantást arra a kettőre, amely az utóbbi hatvanöt évben a legtöbb vitát szülte.

a) A 20. században legnagyobb figyelmet az az elmélet kapott, amely *gnosztikus hatást* sejtett a levél megfogalmazásai mögött.<sup>18</sup> Ennek a feltevésnek az alapja, hogy úgy tűnik, Pál írása több pontján korrigálni kényszerül a címzettek nézeteit a keresztyén *gnōsisszal* kapcsolatban. Ezt az apostol más leveleiben egyértelműen pozitív tartalmú kifejezést<sup>19</sup> itt több ponton relativizálja, a korlátaira hívja fel a figyelmet (1Kor 8,1.7.10–11; 13,2.8). Hasonlóan helyesbíteni szükséges azt is, amit a korinthusiak a – gnosztikus iratokban fontos szerepet hordozó – bölcsességről (*sophia*) gondolnak (1,17b–25; 2,6–10; 3,19).

Az utóbbi évek során kiéleződött, a gnoszticizmus fogalmával, jelenségével, a gnosztikusnak nevezett mozgalmakkal kapcsolatos általánosabb viták jól jelzik ennek az egykor népszerű hipotézisnek az ingatag alapjait.<sup>20</sup> Két problémára mindenképpen válaszolnia kellene ennek a megközelítésnek. Az egyik az anak-

<sup>17</sup> Ciampa–Rosner: *First Letter*, 400; Thiselton: *First Epistle*, 674–676. Ha nem csupán retorikai eszköz ez a megjegyzés, ld. David E. Garland: *1 Corinthians*, Grand Rapids, Baker, 2003, 405–406.

<sup>18</sup> Ezt a nézetet először Wilhelm Lütgert: *Freiheitspredigt und Schwarmgeister in Korinth*, Gütersloh, Bertelsmann, 1908 fogalmazta meg, két legismertebb képviselője Ulrich Wilckens: *Weisheit und Torheit*, Tübingen, Mohr, 1959. és Walter Schmithals: *Die Gnosis in Korinth*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1969 (3., bearbeitete und ergänzte Ausgabe).

<sup>19</sup> Pl. Róm 15,14; 2Kor 2,14; 6,6; 8,7; Ef 3,19; Fil 3,8; vö. 1Kor 1,5; 12,8; 14,6.

<sup>20</sup> A „gnoszticizmus” kutatását övező kortárs elbizonytalanodást jellemzi az a radikális álláspont, amelyet fél évszázaddal a Nag Hammadi könyvtár felfedezése után Michael Allen Williams: *Rethinking „Gnosticism”*, Princeton, University Press, 1996 fogalmaz meg: szerinte a „gnoszti-

ronizmus gyanúja: a második századi források alapján leírt gnosztikus csoportok állítólagos első századi előzményeit semmiféle szövegemlék nem támasztja alá – hacsak nem maguk a feltételezések szerint ezekre felelő újszövetségi könyvek. Így viszont a teória körkörös érvelésre épül: a kérdéseket felvető *jelenségek magyarázatának* érvényességét magukkal a szóban forgó *jelenségekkel* támasztja alá.<sup>21</sup> A másik exegetikai nehézség magukban az ismert, második századi forrásokban van; ezekben ugyanis alig jelenik meg a *pneumatikos* és *psychikos* fogalmak ellentéte, ha mégis, akkor olyan szövegekben, amelyeken érződik Pál hatása, és amelyek ugyanazt a mózesi textust magyarázzák (1Móz 2,7), mint az apostol.<sup>22</sup>

b) A közelmúlt másik népszerű megközelítése a *hellenisztikus zsidóság*, különösen alexandriai Philón műveiben keresi a feltételezett korinthusi terminológia párhuzamait.<sup>23</sup> Ez az elgondolás ugyan a gnosztikus elmélettel szemben nem lenne anakronisztikus, hiszen Philón írásai ismertek lehettek a kortársak számára, de ezen túl hasonló nehézségekkel szembesít: a *pneumatikos*–*psychikos* kontraszt egyetlen ismert hellenisztikus zsidó szövegben sem szerepel, ahogy a *pneuma* és a *psychē* ellentéte sem. Antropológiai fejtegetéseik viszont ugyanazokra az ószövetségi teremtési textusokra épültek, amelyek egyikére Pál is hivatkozik.<sup>24</sup> Philón írásaiban egyetlen visszatérő analógiáját találjuk meg az első korinthusi levél tizenötödik részében olvasottaknak: a kétféle ember, a mennyei és a földi *anthrōpos* közötti különbségtételt.<sup>25</sup> Ez azonban, ahogy láttuk, meghatározó eszkatologikus vonásokkal kiegészülve a páli antropológiának is lényeges eleme: valószínűbbnek tűnik, hogy a gyülekezetet alapító apostoltól vették át a korinthusi hívek, mint hogy külső forrásból merítették.

Kétségtávol mind a hellenisztikus zsidó bölcsességagyományoknak, mind az apokaliptikának, mind a gnosztikus írásoknak vagy a misztériumvallásoknak a szókészlete sok párhuzamot mutat azzal, amit Pál is használ, és ami valószínűleg a korinthusi gyülekezet gondolkodásában is kiemelkedő szereppel bírt. Az, hogy olyan, az első korinthusi levélben szereplő fontos terminusok, mint a *teleios*, *sophia*,

---

cizmus” kategóriáját mindenestül el kellene hagyni, és az ide sorolt vallási jelenségeket új konceptuális keretben újragondolni.

<sup>21</sup> Edwin M. Yamauchi: *Pre-Christian Gnosticism*, Grand Rapids, Baker, 1983 (2. edition), 170–186 (vö. 187–249).

<sup>22</sup> Rodolphe Morissette: L’antithèse entre le « psychique » et le « pneumatique » en I Corinthiens, XV, 44 à 46, *Revue des Sciences Religieuses*, tome 46, fascicule 2, 1972, 104–106.

<sup>23</sup> Birger A. Pearson: *The Pneumatikos-Psychikos Terminology in 1 Corinthians*, Missoula, Scholars, 1973; Richard A. Horsley: Pneumatikos vs. Psychikos Distinctions of Spiritual Status among the Corinthians, *Harvard Theological Review*, vol. 69, 1976/3–4, 269–288.

<sup>24</sup> Horsley: *Pneumatikos*, 270–273.

<sup>25</sup> Uo., 274–284.

*mystērion, pneumatikos, gnōsis*, ilyen sokféle környezetben megjelennek, azt jelzi, hogy ezeknek „a »szenzitív« kifejezéseknek láthatóan mindegyike, a levél keletkezésének idejében, része volt a görög-római világ közös vallásos szókinccsének...”<sup>26</sup>

c) Nincs tehát meggyőző bizonyíték arra, hogy a korinthusi hívek egy Páltól idegen teológiai vagy filozófiai rendszer hatása alatt tettek különbséget a psychikusok és a pneumatikusok között. Mégis valószínűsíthető, hogy a *gyülekezet egyes csoportjainak nézetei befolyásolták* az apostoli érvelést, csak egészen másképpen. Erre a „lelkiekről” szóló részeket (1Kor 12–14) lezáró egyik mondat utal: „ha valaki prófétának gondolja magát, vagy *pneumatikos*nak, ismerje el, hogy amit írok, az az Úr!” (14,37)

A levélnek ez a szakasza részletesen foglalkozik a *prófétai beszéd* istentiszteleti megjelenésével. Figyelemre méltó kettősség jellemzi az apostol megközelítését. Egyfelől bátorítja és kiterjeszti a prófétai íghirdetést: jelentőségében a – Korinthusban valószínűleg különös presztízst biztosító – nyelveken szólás fölé helyezi, és arra buzdít, hogy a gyülekezet minden tagja törekedjen a prófétai kijelentésre (14,1–5). Másfelől – a nyelveken szóláshoz hasonlóan – többszörösen korlátozza: megszabja a megszólalók számát, a prófétai üzenet terjedelmét (amíg más nem kap kijelentést), és felszólítja a gyülekezetet, hogy vizsgálják meg az elhangzottakat (14,29–30). Mindennek fényében úgy tűnik, hogy a prófétai beszéd jelentőségét Pál maga is elismerte, de lehetőséget, és talán példákat is látott visszaélésekre, arra, hogy egyesek a prófétai tevékenységükre hivatkozva különleges tekintélyt akartak biztosítani maguk számára. Erre utalhat a 14,37 éles megfogalmazása: „ha valaki prófétának gondolja magát...”

A probléma azonban nem a prófétai beszédre korlátozódott csupán. Az apostol hozzáteszi: „vagy *pneumatikos*nak...” Úgy tűnik, hogy a korinthusi konfliktusok között meghatározó szerepe volt ezeknek a „*pneumatikusoknak*”. Feltűnő, hogy azt a hosszabb fejtegetést, amelyet Pál ezzel a felhívással zár, így kezdi el: „A *pneumatikusok* felől pedig, testvéreim, nem szeretném, ha tudatlanságban lennétek.” (12,1) Kik vagy mik ezek a pneumatikusok? A görög szöveg többszámú birtokos esete (*peri tōn pneumatikōn*) lehet semlegesnemű, de lehet hímnemű is: vonatkozhat a Lélektől kapott javakra, de ugyanígy a *pneumatikos* emberekre is.

Az írásmagyarázói közösség megosztott az értelmezés tekintetében. Bevett protestáns bibliafordításaink szövegében a „lelki ajándékok” kifejezés szerepel e helyen, mintha a melléknév itt a folytatásban két alkalommal (12,4.31) *charismaként* említett, a kegyelem jelül a Szentlélek munkájaként személyesen és más-más

<sup>26</sup> Thiselton: *First Epistle*, 233.

formában megtapasztalt adományok megnevezése lenne.<sup>27</sup> A 14,37 figyelmeztetése fényében viszont felvethető egy másik értelmezés: a „pneumatikusok” önhitt emberek, az egész szakasz pedig *azokra a tekintélyigényekre válaszol*, amelyek a különböző erőmegnyilvánulásokat, a különböző szolgálatokat, a különböző kegyelmi ajándékokat (12,4–6) fontossági sorrendbe állították, majd az egymással folytatott versengés részévé tették.<sup>28</sup> Ha erre irányul az apostol érvelése – benne a szeretethimnusként emlegetett költői szárnyalású sorokkal –, akkor érthető, hogy miért válik annyira hangsúlyossá a Krisztus tagjainak egyenlő fontossága (1Kor 12,12–30), a különféle szolgálatok haszontalan volta szeretet nélkül (13,1–3), és a szolgálatok terén érvényesített közösségi és személyes kontroll fontossága (14,12–33a).

3. Mi a jelentősége mindezek fényében a *pneumatikos* és *psychikos* jelzőkkel kifejezett megkülönböztetésnek? Az jól látható, hogy antropológiai kifejezéseket alkalmaz itt Pál, emberekre vonatkoztatva (amikor párban szerepelnek); de ebben a kontrasztban nem általában vett emberképe, hanem *szótériológiája* fejeződik ki, a különbségtétel azok között, akik/amik „elvesznek/romlandók”, és akik/amik „megtartatunk/romolhatatlanok”. A háttérben az apostol *eszkatológiája*, az üdvtörténet kettős felosztása, az Ádám/Krisztus-tipológia ismerhető fel. Mindennek különös hangsúlyt adhat az első korinthusi levélben az a gyülekezeti szituáció, amelyre Pál utal: hogy a közösség egyes tagjai a Lélek (*pneuma*) ajándékai alapján tettek különbséget a gyülekezetben, magukat nevezték „pneumatikusoknak”.<sup>29</sup> Így kap kontextusában határozott *ekkléziológiai* jelentőséget ez az ellentétpár.

#### PÁL LEVELE A *pneumatikos* KÖZÖSSÉGNEK

Ha helyes a következtetés, hogy a 14,37 a korinthusi közösségen belüli megosztottság egyik törésvonalát jelzi, tehát ha egyesek valóban aszerint értékelték

<sup>27</sup> Így érti pl. Fee: *God's Empowering Presence*, 152–153; Fitzmyer: *First Corinthians*, 453–457.

<sup>28</sup> Ld. pl. Garland: *1 Corinthians*, 561–564; Paul Gardner: *1 Corinthians*, Grand Rapids, Zondervan, 2018, 526–527. Wolfgang Schrage: *Der erste Brief an die Korinther*, 3. Teilband: *1Kor 11,17–14,40*, Zürich, Benziger – Neukirchen-Vluyn, Neukirchener, 1999, 117–119, feltevése, hogy maguk a korinthusiak embereket érthettek a „pneumatikusok” kifejezés alatt (hímnem), de Pál, aki tőlük vette át, már a lelki ajándékokra utalva használta (semlegesnem).

<sup>29</sup> Jelen tanulmány kereteit szétfeszítené, de további kutatásra érdemes a kérdés, hogy ez a tekintélyigény hogyan kapcsolódik össze a korinthusi gyülekezet tagjai közötti kapcsolatokat meghatározó társadalmi viszonyrendszerrel, amelynek vizsgálatával szociológiai megközelítésben a szakirodalom az utóbbi évtizedekben sokat foglalkozott, ld. pl. Ben Witherington III: *Conflict and Community in Corinth: A Socio-Rhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1995. Köszönöm Dr. Kustár Györgynek, hogy felhívta a figyelmeztetést erre a szempontra, illetve Witherington ezzel kapcsolatos alapos elemzéseire.

a gyülekezet tagjait, hogy kiket tekintettek pneumatikusnak, és kiket nem, akkor Pál szóhasználatában mindenekelőtt a pásztori gondoskodás szándékát fedezhetjük fel. A levél úgy használja fel a címzettek között károkat, szakadásokat okozó fogalmakat, hogy az apostoli tanításhoz igazítva többszörösen is újradefiniálja azok érvényességi körét.

1. Világossá teszi, hogy *szótérológiai tekintetben* az új teremtésben nincs különbség: Krisztusban mindenki *pneumatikos*, a Lélek által megújított és vezetett ember (2,13). A valódi ellentét a jelen *aiōn* bölcsességét (2,6) követő *psychikos* és a Lélek kijelentéséhez igazodó *pneumatikos* ember között húzódik. A gyülekezet tagjai a Lélek munkája révén egyazon közösségbe kerültek, abba, amely a krisztusi *pneuma* irányítása alatt áll, emiatt sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint a kívülállókhoz (2,14–15).

2. A részesedés ebben az új közösségben világos *etikai következményekkel* jár. A pneumatikus gyülekezet tagjai nem versengve, hanem egymás iránti felelősséggel és szeretettel élnek a Lélektől kapott javakkal, különben megbontanák Krisztus egységét. Akiket Isten Lelke egyenlővé tett, azokat nem emelhetjük magunk vagy más testvéreink fölé, de nem is vethetjük meg: szolgálnunk kell egymást azzal, amit egyenként kaptunk.

3. A jelenben nincs helye a dicsekvésnek, hanem az alázatnak, hiszen megjelenésünkben, *testi értelemben* most még mindannyian a régi teremtés részesei, az „első Ádám” örökösei, tehát „psychikusak” vagyunk.<sup>30</sup> A keresztyén gyülekezet annak a végső megújulásnak a reménységében él, amely Krisztus feltámadásában már megkezdődött, és amely egykor teljessé válik, amikor minden hívő testileg is *pneumatikos* lesz. A jelen különbségtételei és versengései helyett ennek a bizonyosságra kell meghatározni a választottak életét.

<sup>30</sup> A jelenleg megtapasztalt testi esendőségünk Pál második korinthusi levelének fontos témája lesz (pl. 2Kor 1,8–10; 4,7–5,10; 11,18–12,10; vö. 1Kor 4,8–16).